

**PROJECT ALGEMENE VAKKEN
CONCRETISERING EINDTERMEN**

SECUNDAIR ONDERWIJS - TWEEDE GRAAD BSO

Samenstelling

Deze informatiemap is het product van de 'werkgroep concretisering eindtermen 2de graad PAV': een gezamenlijke realisatie van PAV-leerkrachten, de Dienst voor Onderwijsontwikkeling en de Dienst Beroepsopleiding, onder voorzitterschap van Jan Tallon.

- **Werkgroepleden**
Lou Bontens, Rita Cabus, Ria Denayer, Katrien De Vlaemynck, Jos Huygh, Maria Lenaerts, Katleen Pot, Jan Rutten, Jan Tallon, Petra Van den Kerkvoorde, Hilde Vanderheyden, Henk Vlerick, Maria Willems, Lieve Wuyts.
- **Eindredactie 2004**
Lou Bontens, Ria De Nayer, Katrien De Vlaemynck, Gerda Greunlinx, Martine Van Kerkhove, Jan Tallon
- **Aanpassing aan nieuwe Voet-en – versie 2010**
Lou Bontens en Lut Creemers – Agentschap voor kwaliteitszorg in onderwijs en vorming – Curriculum
- **Verantwoordelijke uitgever - versie 2004**
Roger Standaert – directeur Dienst voor Onderwijsontwikkeling
- **Verantwoordelijke uitgever – versie 2010**
Ann Verhaeghen – administrateur- generaal Agentschap voor Kwaliteit in Onderwijs en Vorming

Info en reacties: akov@ond.vlaanderen.be

Inhoudsopgave

	pagina
Leeswijzer	4
Functionele taalvaardigheid	
PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.	5
PAV2 ET2: De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen.	7
PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.	8
PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.	9
PAV2 ET5: De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.	10
PAV2 ET6: De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen.	11
PAV2 ET7: De leerlingen kunnen hulpmiddelen gebruiken om taalvaardig te handelen en hun communicatie te verbeteren.	12
Functionele rekenvaardigheid	
PAV2 ET8: De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen.	13
PAV2 ET9: De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken.	14
PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.	15
PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.	16
PAV2 ET12: De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken.	17
PAV2 ET13: De leerlingen verwerven wiskundige denkmethoden (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.	18
PAV2 ET14: De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren.	19
PAV2 ET15: De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren.	20
PAV2 ET16: *De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen.	21
Functionele informatieverwerking en -verwerking	
PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.	22
PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.	23
PAV2 ET19: De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatietechnologie.	24
Organisatiebekwaamheid	
PAV2 ET20: De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren	25
PAV2 ET21: De leerlingen kunnen individuele opdrachten van beperkte omvang onder begeleiding organiseren, uitvoeren en evalueren.	26
PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding: <ul style="list-style-type: none"> ▪ overleggen en actief deelnemen; ▪ instructies uitvoeren; ▪ reflecteren. 	27
PAV2 ET23: De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures.	29
PAV2 ET24: De leerlingen kunnen hun zakgeld beheren.	30
PAV2 ET25: De leerlingen kunnen hulp invoeren.	31
PAV2 ET26: De leerlingen kunnen een beroep doen op diensten of instellingen waar ze met eventuele vragen, klachten of meldingen terecht kunnen.	32
Tijd- en ruimtewustzijn	
PAV2 ET27: De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden.	33
PAV2 ET28: De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren.	35
PAV2 ET29: De leerlingen kunnen op grond van de actualiteit en de eigen ervaringen illustreren dat hun leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst.	37
PAV2 ET30: De leerlingen kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken.	39
PAV2 ET31: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen bondig omschrijven.	40
PAV2 ET32: De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.	41
PAV2 ET33: *De leerlingen respecteren het historisch-cultureel erfgoed.	43
PAV2 ET34: *De leerlingen respecteren het leefmilieu.	44

Leeswijzer

Deze informatiemap is een handreiking voor leraren om creatief met de eindtermen PAV om te gaan. Per eindterm worden er concretisering en geformuleerd. Voor de meeste eindtermen zijn hieraan opstappen en toppers toegevoegd.

- De opstappen geven aan welke competenties een leerling nodig heeft om van start te kunnen gaan met de eindterm.
- De concretisering en zijn mogelijke stappen voor de leerling om de eindterm te verwerven.
- De toppers geven aan welke verdere stappen een leerling kan zetten.

Daarnaast vind je ook de situering van de eindterm, toelichtingen en de horizontale samenhang.

- De situering duidt de plaats van deze eindterm aan binnen het geheel van de eindtermen.
- In de extra toelichting worden enkele gebruikte basisbegrippen omschreven.
- De horizontale samenhang geeft aan welke andere eindtermen PAV te linken zijn.
- De rubriek mogelijke aanknopingspunten met VOET-en geeft de samenhang met de nieuwe vakoverschrijdende eindtermen aan.

De horizontale samenhang is zeer belangrijk in PAV. Er wordt in PAV immers gewerkt met realistische en functionele contexten, waardoor als vanzelf meer dan één eindterm tegelijkertijd aan bod komt. Meer hierover kan je lezen in [de uitgangspunten bij de eindtermen PAV 2de graad BSO](#). Bijgaande concretisering en zijn geen lesvoorbereiding en. Zij geven mogelijke stappen aan die het realiseren van de eindterm mogelijk maken.

De concretisering en vormen de basis voor de [PAV-pakketten](#) binnen het experiment modularisering. Meer hierover vind je op de website van de Dienst Beroepsopleiding.

PAV2-ET1 - De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET2: De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen.

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET5: De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

PAV2 ET6: De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen.

PAV2 ET7: De leerlingen kunnen hulpmiddelen gebruiken om taalvaardig te handelen en hun communicatie te verbeteren.

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Wat bedoelen we met:

Een tekst: alle mogelijke vormen van auditief of visueel tekstaanbod zoals geschreven en mondelinge instructie, werkschema, tabel, informatieve tekst, pictogram, verhaal, mededeling, krant en tijdschrift, telefonische boodschap, informatie via radio en televisie, actuele informatiedragers (ICT).

Een tekst zonder afleiders: een tekst waarin enkel informatie wordt geboden die met het gevraagde te maken heeft.

Tekst met afleiders: tekst waarin een veelheid van informatie wordt aangeboden. Deze informatie heeft soms iets met het gevraagde te maken, maar soms ook niet.

Auditieve structuuraanduiders: jingles, aansprekingen, ...

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET2, ET3, ET4, ET6, ET7: zie boven

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 8: De leerlingen benutten leerkanalen in diverse situaties.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Leren leren 2/ 5: De leerlingen kunnen gegeven informatie onder begeleiding kritisch analyseren en samenvatten.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 neemt een basisluisterhouding aan:
 - bepaalt zijn luisterdoel;
 - staat open voor de mededeling;
 - zorgt voor een gepaste omgeving.
- 2 neemt een basisleeshouding aan:
 - bepaalt zijn leesdoel;
 - staat open voor de mededeling;
 - zorgt voor een gepaste omgeving.
- 3 volgt pictogrammen op.
- 4 herkent courant voorkomende tekstsoorten zoals verhalen, kranten, instructies, mededelingen, recepten, reclameboodschappen, ...
- 5 geeft de nieuwe woorden in een tekst aan.
- 6 zoekt de betekenis van de nieuwe woorden op in een woordenboek.
- 7 duidt het tekstdeel aan dat de cruciale boodschap bevat.
- 8 geeft de hoofdgedachte van een tekst weer.
- 9 haalt uit een beluisterde tekst zonder afleiders de gevraagde informatie.
- 10 haalt uit een schriftelijk aangeboden tekst zonder afleiders de gevraagde informatie.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

A/ Informatief luisteren

De leerling

- 1 werkt verder aan de ontwikkeling van een basisluisterhouding:
 - roept voorkennis op;
 - gebruikt die voorkennis;
 - stemt zijn luistergedrag af op het luisterdoel;
 - haakt niet af als hij een deel van de tekst niet begrijpt;
 - achterhaalt het doel van de spreker;
 - vraagt zich af wat de tekst voor hem kan betekenen.
- 2 luistert gericht.
- 3 herkent afleiders in een beluisterde tekst.
- 4 herkent het informatieve gehalte van een tekstsoort.
- 5 vraagt uitleg over woorden die hij niet begrijpt.
- 6 voert een mondeling gegeven instructie uit.
- 7 gebruikt auditieve structuuraanduiders bij de gevraagde informatie.
- 8 zet na het luisteren de gegevens op een rijtje.
- 9 noteert na het luisteren belangrijke info.
- 10 vertelt een beluisterde tekst na.
- 11 haalt de gegevens die hij nodig heeft uit een beluisterde tekst met afleiders.
- 12 onderscheidt oorzaak en gevolg in een beluisterde tekst.
- 13 vergelijkt gegevens uit een beluisterde tekst.

B/ Informatief lezen

De leerling

- 14 werkt verder aan het ontwikkelen van een basisleeshouding:
 - roept voorkennis op;
 - gebruikt die voorkennis;
 - stemt zijn leesgedrag af op het leesdoel;
 - haakt niet af als hij een deel van de tekst niet begrijpt;
 - achterhaalt het schrijfdoel;
 - vraagt zich af wat de tekst voor hem kan betekenen.
- 15 leest gericht.
- 16 voert een schriftelijk gegeven instructie uit.
- 17 herkent in een schriftelijke tekst inleiding, midden en slot.
- 18 gebruikt bij het lezen visuele structuuraanduidingen zoals titels, subtitels, kopjes, alinea's, vet, cursief, onderstreept... in functie van de gezochte informatie.
- 19 zet tijdens en/ of na het lezen de gegevens op een rijtje.
- 20 gebruikt visuele structuuraanduidingen om een tekst schematisch weer te geven.
- 21 herkent structuuraanduiders in een tekst: verwijswaarden, verbindingswoorden, structuur- en signaalwoorden.
- 22 zoekt in het woordenboek die betekenis op van een woord die past in de tekst.
- 23 haalt uit de tekst expliciet gegeven uitleg van niet gekende woorden.
- 24 verklaart aan de hand van de context woorden uit de gelezen tekst.
- 25 vertelt een schriftelijk aangeboden tekst zonder afleiders na.
- 26 vertelt een schriftelijk aangeboden tekst met afleiders na.
- 27 haalt de gegevens die hij nodig heeft uit een schriftelijke tekst met afleiders.
- 28 vat een schriftelijke tekst samen.
- 29 onderscheidt oorzaak en gevolg in een schriftelijk aangeboden tekst.
- 30 vergelijkt gegevens uit een schriftelijk aangeboden tekst.

Sommige leerlingen gaan een stap verder:

Toppers

De leerling

- 1 past leesstrategieën toe.
- 2 onderscheidt feiten van meningen in een beluisterde of een schriftelijk aangeboden tekst.
- 3 stelt over een beluisterde of schriftelijk aangeboden tekst een concrete vraag aan medeleerlingen.
- 4 onderscheidt verschillende interpretaties van een beluisterde of schriftelijk aangeboden tekst.
- 5 vat een beluisterde tekst samen.
- 6 gebruikt de verworven informatie.
- 7 vindt informatie die minder expliciet in een tekst aanwezig is.

PAV2 ET2 - De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET2: De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen.

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET5: De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

PAV2 ET6: De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen.

PAV2 ET7: De leerlingen kunnen hulpmiddelen gebruiken om taalvaardig te handelen en hun communicatie te verbeteren.

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET1, ET3, ET4, ET6, ET7: zie boven

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- kijkt de gesprekspartner aan.
- zwijgt wanneer de gesprekspartner aan het woord is.
- geeft de kerngedachte weer van het gesprek.
- reageert correct op de non-verbale signalen van de gesprekspartner.
- leidt gevoelens van de gesprekspartner af uit non-verbaal gedrag.
- leeft zich in de gevoelens van de gesprekspartner in.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 leeft luisterconventies na:
 - neemt een goede luisterhouding aan;
 - laat de spreker uitspreken;
 - onderbreekt op een beleefde manier;
 - ziet de dingen vanuit het standpunt van de spreker;
 - stelt de inhoud van de boodschap centraal;
 - luistert om te begrijpen;
 - beoordeelt het gezegde na de boodschap.
- 2 luistert actief in een tweegesprek:
 - moedigt de spreker aan via non-verbale taal;
 - spoort de spreker aan om meer uitleg te geven;
 - concentreert zich op wat er gezegd wordt;
 - gebruikt gepaste lichaamstaal;
 - toont empathie;
 - formuleert wat hij denkt begrepen te hebben;
 - stelt vragen tot hij de gesprekspartner begrepen heeft;
 - stelt open vragen;
 - verifieert eigen interpretatie van het non-verbale gedrag van de gesprekspartner.
- 3 luistert actief in een groepsgesprek:
 - moedigt de spreker aan via non-verbale taal;
 - spoort de spreker aan om meer uitleg te geven;
 - concentreert zich op wat er gezegd wordt;
 - gebruikt gepaste lichaamstaal;
 - toont empathie;
 - formuleert wat hij denkt begrepen te hebben;
 - stelt vragen tot hij de gesprekspartners begrepen heeft;
 - stelt open vragen;
 - verifieert eigen interpretatie van het non-verbale gedrag van de gesprekspartners.
- 4 luistert actief in een telefoongesprek.
- 5 brengt respect op voor een andere mening.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 onderscheidt feiten van meningen.
- 2 scheidt relevante en niet-relevante informatie.
- 3 toetst het beluisterde aan eigen inzichten.
- 4 herkent humor en ernst in een gesprek.

PAV2 ET3 - De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET2: De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen.

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET5: De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

PAV2 ET6: De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen.

PAV2 ET7: De leerlingen kunnen hulpmiddelen gebruiken om taalvaardig te handelen en hun communicatie te verbeteren.

Functionele rekenvaardigheid

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET1, ET2, ET4, ET6, ET7: zie boven

PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 2: De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

Stam 7: De leerlingen kunnen schoonheid creëren.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 19: De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren2/ 5: De leerlingen kunnen gegeven informatie onder begeleiding kritisch analyseren en samenvatten.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 spreekt duidelijk, luid, verstaanbaar en in een rustig tempo.
- 2 drukt zich bij het spreken in zinnen uit.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretiseringen

A/ Algemeen

De leerling

- 1 spreekt standaardtaal.
- 2 gebruikt de gepaste intonatie.
- 3 gebruikt lichaamstaal die de inhoud en de betekenis van de boodschap ondersteunt.
- 4 houdt rekening met het doel, de luisteraar en de situatie.
- 5 past communicatiebevorderende technieken toe, zoals:
 - spreekdoel bepalen;
 - informatie verzamelen;
 - spreekplan opstellen;
 - het publiek aankijken en toespreken in eigen woorden;
 - de spreksituatie juist inschatten;
 - audiovisueel materiaal gebruiken om een boodschap te verduidelijken

B/ Wint informatie in

De leerling

- 6 stelt een duidelijke vraag naar informatie.
- 7 blijft doorvragen tot hij voldoende informatie gekregen heeft of tot hij het antwoord volledig heeft begrepen.
- 8 wint telefonisch informatie in.

C/ Vat informatie samen

De leerling

- 9 reformuleert het antwoord dat hij krijgt.
- 10 deelt verkregen informatie duidelijk, bondig en begrijpelijk mee.

D/ Deelt informatie mee

De leerling

- 11 beantwoordt vragen.
- 12 blijft het antwoord herhalen of herformuleren tot hij er zeker van is dat de toehoorder hem begrepen heeft.
- 13 gebruikt signaalwoorden en verwijfwoorden om de samenhang van de informatie weer te geven.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

- 14 De leerling houdt een presentatie over een zelf samengesteld informatiepakket.

PAV2 ET4 - De leerlingen kunnen schriftelijke informatie aanvragen en medelen in herkenbare concrete situaties

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET2: De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen.

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET5: De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

PAV2 ET6: De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen.

PAV2 ET7: De leerlingen kunnen hulpmiddelen gebruiken om taalvaardig te handelen en hun communicatie te verbeteren.

Functionele rekenvaardigheid

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Wat bedoelen we met

Een korte mededeling: een oproep, een uitnodiging, een lijst, een instructie, een voor anderen bedoelde aanwijzing of mededeling, een informele kaart aan leeftijdgenoten, een formele kaart aan gekende meerderen of onbekenden.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET1, ET2, ET3, ET5, ET6, ET7: zie boven

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 3: De leerlingen ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren.

Stam 7: De leerlingen kunnen schoonheid creëren.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Leren leren2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 schrijft voor hem bestemde informatie over.
- 2 noteert voor hem bestemde informatie.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 formuleert een korte mededeling.
- 2 vult formulieren in.
- 3 beantwoordt een vragenlijst.
- 4 gebruikt een modelbrief om zelf een zakelijke brief te schrijven.
- 5 houdt rekening met taal- en spellingconventies.
- 6 gebruikt hulpmiddelen om de juiste spelling na te gaan.
- 7 stemt tekstsoort en stijl af op de doelgroep.
- 8 laat de geschreven tekst nalezen.
- 9 controleert zijn geschreven tekst naar inhoud en vorm aan de hand van een checklist.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 leest zijn tekst spontaan na en herschrijft indien nodig.
- 2 verwerkt aangevraagde informatie tot een samenhangend geheel.

PAV2 ET5 - De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET2: De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen.

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET5: De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

PAV2 ET6: De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen.

PAV2 ET7: De leerlingen kunnen hulpmiddelen gebruiken om taalvaardig te handelen en hun communicatie te verbeteren.

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET1, ET2, ET3, ET4, ET6, ET7: zie boven

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsoopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren uiten

2de graad SO LO29: De leerlingen brengen waardering op voor elkaars mogelijkheden en houden rekening met individuele verschillen.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Selectie uit de contexten 2 en 6

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 neemt deel aan een conversatie.
- 2 gebruikt de ik-vorm als hij voor zichzelf spreekt.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 start een conversatie.
- 2 uit zijn gevoelens op een gepaste wijze.
- 3 uit zijn mening op een gepaste manier.
- 4 durft opkomen voor zijn mening.
- 5 zet zijn mening en/of gevoelens kracht bij door middel van non-verbale communicatie.
- 6 brengt respect op voor de mening en/ of voor de gevoelens van anderen.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 schat de reactie van de luisteraar in.
- 2 houdt rekening met toonhoogte, volume, klemtonen, spreektoon, tempo, intonatie, oogcontact.
- 3 reflecteert over zijn eigen spreekgedrag.
- 4 staft zijn mening met informatiemateriaal.

PAV2 ET6 - De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET2: De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen.

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET5: De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

PAV2 ET6: De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen.

PAV2 ET7: De leerlingen kunnen hulpmiddelen gebruiken om taalvaardig te handelen en hun communicatie te verbeteren.

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 neemt deel aan een conversatie.
- 2 gebruikt de ik-vorm als hij voor zichzelf spreekt.

De leerling verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 herkent formele en informele taal.
- 2 gebruikt standaardtaal.
- 3 leeft luisterconventies na en past communicatiebevorderende technieken toe.
- 4 stemt taalgebruik, kledij en houding af op het publiek en op de situatie.
- 5 hanteert gepaste omgangsvormen in vaak voorkomende situaties.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling hanteert gepaste omgangsvormen in minder voorkomende situaties.

Wat bedoelen we met

Luisterconventies: (zie ook PAV2 ET2)

- een goede luisterhouding aannemen;
- de spreker laten uitspreken;
- op een beleefde manier onderbreken
- de dingen zien vanuit het standpunt van de spreker;
- de inhoud van de boodschap centraal stellen;
- luisteren om te begrijpen;
- het gezegde na de boodschap beoordelen.

Communicatiebevorderende technieken:

(zie ook PAV2 ET3)

- spreekdoel bepalen;
- informatie verzamelen;
- spreekplan opstellen;
- het publiek aankijken en toespreken in eigen woorden;
- onderwerpen kiezen die zijn gesprekspartner aangaan en erover praten;
- de spreesituatie juist inschatten;
- audiovisueel materiaal gebruiken om een boodschap te verduidelijken.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET1, ET2, ET3, ET4, ET5, ET7: zie boven
PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 11: De leerlingen kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

PAV2 ET7 - De leerlingen kunnen hulpmiddelen gebruiken om taalvaardig te handelen en hun communicatie te verbeteren

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET2: De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen.

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET5: De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

PAV2 ET6: De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen.

PAV2 ET7: De leerlingen kunnen hulpmiddelen gebruiken om taalvaardig te handelen en hun communicatie te verbeteren.

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstap

De leerling gebruikt een woordenboek.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 kiest een geschikt hulpmiddel.
- 2 zoekt efficiënt in hulpmiddelen.
- 3 lost spelling- en andere taalproblemen op met behulp van een naslagwerk.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling ontwikkelt hulpmiddelen voor persoonlijk gebruik.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET1, ET2, ET3, ET4, ET5, ET6: zie boven

PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 2: De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

Stam 3: De leerlingen ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren.

Stam 4: De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.

Stam 8: De leerlingen benutten leerkansen in diverse situaties.

Stam 21: De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

Leren leren2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren2/ 4: De leerlingen kunnen zinvol inoefenen en herhalen.

Leren leren2/ 8: De leerlingen kunnen onder begeleiding hun leerproces sturen, beoordelen op doelgerichtheid en zondig aanpassen.

Leren leren2/ 10: De leerlingen beseffen dat er verschillende oorzaken zijn voor slagen en mislukken.

Leren leren2/ 11: De leerlingen beseffen dat interesses en waarden het leerproces beïnvloeden.

PAV2 ET8 - De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV2 ET8: De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen.

PAV2 ET9: De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken.

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET12: De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken.

PAV2 ET13: De leerlingen verwerven wiskundige denkmethoden (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.

PAV2 ET14: De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren.

PAV2 ET15: De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren.

PAV2 ET16: *De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Wat bedoelen we met

Een opdracht zonder afleiders: een opdracht waarbij:

- de getallen reeds op het gegeven document staan en waarbij de bewerking reeds is aangegeven; of

- de getallen worden gegeven en de bewerking nergens moet gezocht worden; of

- de getallen gemakkelijk in de tekst of in het document te vinden zijn.

Een opdracht met afleiders: een opdracht waarbij in een tekst de voor de opdracht relevante gegevens opgezocht moeten worden. Naast de relevante gegevens bevat de tekst ook gegevens die niet nodig zijn voor het uitvoeren van de opdracht. Hier moet de leerling zelf de relevante gegevens kunnen detecteren.

Een enkelvoudig probleem: een probleem waarin

- één enkelvoudige bewerking uitgevoerd moet worden. Dit kan een optelling, een aftrekking, een vermenigvuldiging of een deling zijn; of

- één grootheid berekend moet worden. Opeenvolgende bewerkingen kunnen nodig zijn.

Meervoudig probleem: een probleem waarbij meerdere grootheden berekend moeten worden. De gegevens die nodig zijn om het probleem op te lossen, worden bekomen door opeenvolgende berekeningen te maken. Soms moet achtergrondkennis gebruikt worden om de nodige gegevens te kunnen achterhalen.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET9, ET10, ET11, ET12, ET13, ET14, ET15, ET16: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren 2/ 4: De leerlingen kunnen zinvol inoefenen en herhalen.

Leren leren 2/ 6: De leerlingen herkennen strategieën om problemen op te lossen en evalueren ze.

Leren leren 2/ 9: De leerlingen trekken conclusies uit eigen leerervaringen en die van anderen.

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 voert de hoofdbewerkingen uit.
- 2 gebruikt een zakrekenmachine.
- 3 haalt uit een opdracht zonder afleiders gegeven(s) en gevraagde.
- 4 haalt uit een opdracht met afleiders gegeven(s) en gevraagde.
- 5 legt de regel van drie uit aan de hand van een modelvraagstuk.
- 6 past de regel van drie toe aan de hand van een modeloplossing.
- 7 stelt in een levensechte situatie de regel van drie schematisch voor.
- 8 herkent de toepasbaarheid van de regel van drie in een enkelvoudig probleem.
- 9 neemt de maateenheden tijdens de berekeningen consequent mee.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling past de regel van drie toe in een concrete situatie op het niveau van een enkelvoudig probleem, met lengte, oppervlakte, inhoud, massa, tijd, prijs:

- van de eenheid naar de hoeveelheid;
 - vb. 1 kilogram appels kost 1,85 euro. Hoeveel betaal je voor 2 kilogram?
- van de hoeveelheid naar de eenheid;
 - vb. Voor een bak met 5 kilogram appels betaal je 9,80 euro. Hoeveel kost dan 1 kilogram appels?
- van de hoeveelheid, over de eenheid, naar een andere hoeveelheid;
 - vb. Hoeveel verf heb je nodig om de muren van een kamer met een oppervlakte van 75 m² te schilderen, als je weet dat je voor een muur van 50 m² 2,5 liter verf verbruikt.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling past de regel van drie toe in een concreet meervoudig probleem met lengte, oppervlakte, inhoud, gewicht, tijd, prijs:

- gebruikt achtergrondkennis om de nodige gegevens te achterhalen;
- maakt opeenvolgende bewerkingen om tot een oplossing voor het gestelde probleem te komen.

PAV2 ET9 - De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV2 ET8: De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen.

PAV2 ET9: De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken.

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET12: De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken.

PAV2 ET13: De leerlingen verwerven wiskundige denkmethode(n) (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.

PAV2 ET14: De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren.

PAV2 ET15: De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren.

PAV2 ET16: *De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Wat bedoelen we met

Handige regels

Vb. om 20 % te berekenen:

- delen door 5

of

- 2 keer 10 %, waarbij 10 % delen door 10 is.

Formule voor procentberekening:

- $\frac{\text{getal} \times \text{percent}}{100}$

Horizontale samenhang van deze eindterm met:

PAV2 ET 8, ET10, ET11, ET12, ET13, ET14, ET15, ET16: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 2: De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren 2/ 4: De leerlingen kunnen zinvol inoefenen en herhalen.

Leren leren 2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren 2/ 6: De leerlingen herkennen strategieën om problemen op te lossen en evalueren ze.

Selectie uit context 6

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 herkent in een levensechte context een percentaanduiding.
- 2 illustreert het begrip percent aan de hand van een voorbeeld.
- 3 geeft in een levensechte context een betekenis aan een percentaanduiding.
- 4 zet een percent om in een breuk met noemer 100.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 gebruikt handige rekenregels voor het berekenen van eenvoudige percentages, zoals, 1%, 10 %, 5 %, 50 %, 20 % en 25 %.
- 2 berekent om het even welk percent van een getal in levensechte situaties door te steunen op de gegeven formule.
- 3 berekent in levensechte situaties een percent van een getal door gebruik te maken van de zakrekenmachine.
- 4 lost een probleem met procentrekenen op door gebruik te maken van de regel van drie.
- 5 drukt in een levensechte situatie delen van een geheel (=breuken) uit in een percent, en omgekeerd
vb. zet een breuk om in een breuk met noemer 100, en een breuk met noemer 100 in een percent en omgekeerd.
 - Je hebt 28/40 op je toets. Dat is 7/10 of 70/100 of 70 %.
 - 25 % van de leerlingen is afwezig. Dat is 25 leerlingen op 100 of 1 leerling op 4 of ¼ van de leerlingen.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling evalueert de gekozen oplossingsmethode in functie van efficiëntie.

PAV2 ET10 - De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV2 ET8: De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen.

PAV2 ET9: De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken.

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET12: De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken.

PAV2 ET13: De leerlingen verwerven wiskundige denkmethode(n) (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.

PAV2 ET14: De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren.

PAV2 ET15: De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren.

PAV2 ET16: *De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET8, ET9, ET11, ET12, ET13, ET14, ET15, ET16: zie boven

PAV2 ET24: De leerlingen kunnen hun zakgeld beheeren.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Leren leren 2/ 4: De leerlingen kunnen zinvol inoefenen en herhalen.

Selectie uit context 6

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 leest decimale getallen in de context van geldbedragen.
- 2 betaalt tellend een bepaald bedrag.
- 3 geeft tellend geld weer.
- 4 kent bij benadering de kostprijs van voor hem relevante producten en diensten.
- 5 vergelijkt de eenheidsprijzen van een zelfde artikel.
- 6 schat de prijs van een reeks aankopen en diensten.
- 7 schat de teruggave.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 betaalt een bepaald bedrag.
- 2 berekent de teruggave.
- 3 berekent de eenheidsprijs.
- 4 berekent de totale prijs van een reeks aankopen en/ of diensten:
 - uit het hoofd;
 - schriftelijk cijferend;
 - met de rekenmachine;
 - met een daarvoor bestemd rekenblad.
- 5 berekent in levensechte situaties korting:
 - oorspronkelijke prijs – reclameprijs = korting;
 - oorspronkelijke prijs – korting = reclameprijs;
 - korting berekenen uit % korting;
 - reclameprijs = oorspronkelijke prijs – korting.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling berekent de procentuele korting uit de oorspronkelijke en nieuwe prijs.

PAV2 ET11 - De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV2 ET8: De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen.

PAV2 ET9: De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken.

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET12: De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken.

PAV2 ET13: De leerlingen verwerven wiskundige denkmethode(n) (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.

PAV2 ET14: De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren.

PAV2 ET15: De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren.

PAV2 ET16: *De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Wat bedoelen we met

grootheid	maateenheden
lengte	km, m, cm, mm
massa	ton, kg, g
inhoud	l, dl, cl, ml
temperatuur	°C
tijd	eeuw, jaar, maand, week, dag, uur, minuut, seconde
oppervlakte	km ² , m ² , cm ² , centiare, are, hectare
volume	m ³
hoekgrootte	°

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET8, ET9, ET10, ET12, ET13, ET14, ET15, ET16: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Leren leren 2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren 2/ 4: De leerlingen kunnen zinvol inoefenen en herhalen.

Leren leren 2/ 6: De leerlingen herkennen strategieën om problemen op te lossen en evalueren ze.

Leren leren 2/ 7: De leerlingen kunnen een realistische werkplanning op korte termijn maken.

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 noemt voorbeelden van grootheden op zoals lengte, massa, inhoud, temperatuur, tijd, oppervlakte, volume, hoekgrootte.
- 2 herkent aanduidingen van grootheden en hun maateenheden in levensechte contexten.
- 3 leest de afkortingen voor de maateenheden voluit.
- 4 noteert de maateenheden afgekort.
- 5 noemt voorbeelden van maateenheden op.
- 6 duidt aan welke eenheden bij de opgegeven grootheden behoren, en omgekeerd.
- 7 voert schattingen uit door middel van vergelijken met courante referentie-eenheden.
- 8 benoemt het functioneel gebruik van diverse meetinstrumenten.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 voert in levensechte situaties metingen uit, volgens een aangeboden stappenplan:
 - voert schattingen uit;
 - kiest het gepaste meetinstrument;
 - stelt het meetinstrument op een correcte wijze in;
 - hanteert het meetinstrument;
 - leest de resultaten van de metingen op correcte wijze af;
 - noteert de resultaten van de metingen op een correcte wijze;
 - houdt rekening met het meetbereik en met de nauwkeurigheid van het meetinstrument.
- 2 berekent de omtrek en de oppervlakte van een regelmatige figuur met behulp van gegeven basisformules.
- 3 voert herleidingen uit tussen eenheden van dezelfde grootheden.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 geeft in een levensechte situatie het verband aan tussen de courante eenheden van een zelfde grootte, zoals het verband tussen landmaat en oppervlaktemaat.
- 2 geeft in een levensechte situatie het verband aan tussen inhoud en massa.
- 3 berekent in een levensechte situatie de oppervlakte en de omtrek van een vierkant, een rechthoek, een driehoek en een cirkel.
- 4 berekent in een levensechte situatie het volume van een kubus en een balk aan de hand van gegeven formules.

PAV2 ET12 - De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV2 ET8: De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen.

PAV2 ET9: De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken.

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET12: De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken.

PAV2 ET13: De leerlingen verwerven wiskundige denkmethode(n) (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.

PAV2 ET14: De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren.

PAV2 ET15: De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren.

PAV2 ET16: *De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Wat bedoelen we met

Hanteert het begrip schaal als verkleining:

Voorbeeld:

- schaal 1:2 betekent: "1 cm op de tekening is in werkelijkheid 2 cm"
- schaal 1:200 betekent: "de werkelijkheid is 200 keren groter"
- 0 _____ 1 km betekent: "deze afstand op de kaart is in werkelijkheid 1 km"

Hanteert het begrip schaal als vergroting:

Voorbeeld:

- Schaal 2:1 betekent: "2 mm op de tekening is in werkelijkheid 1 mm" of "de werkelijkheid is 2 maal vergroot voorgesteld"
- Schaal 200 :1 betekent: "de werkelijkheid is 200 keer kleiner"

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET 8, ET9, ET10, ET11, ET13, ET14, ET15, ET16: zie boven

PAV2 ET 32: De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 8: De leerlingen benutten leerkanalen in diverse situaties.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 19: De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen.

Leren leren 2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren 2/ 4: De leerlingen kunnen zinvol inoefenen en herhalen.

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 herkent in een levensechte context de aanduidingen voor de breukschaal en de lijnschaal.
- 2 leest op een kaart, op een tekening of op een schaalmodel de schaal aanduidingen correct af.
- 3 meet met een gepast meetinstrument de afstand tussen 2 punten op een kaart, op een tekening of op een schaalmodel.
- 4 leest en noteert het resultaat van de metingen.
- 5 neemt de maateenheden tijdens de berekeningen consequent mee.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 hanteert het begrip schaal als:
 - verkleining;
 - vergroting;
 - ware grootte.
- 2 rekent de resultaten van de metingen op schaalmodel, tekening of kaart om naar de werkelijke afstanden en/ of afmetingen.
- 3 zet de resultaten van de metingen en berekeningen om naar meer praktisch hanteerbare eenheden.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling tekent in een levensechte situatie een plan volgens een opgegeven schaal.

PAV2 ET13 - De leerlingen verwerven wiskundige denkmethoden (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV2 ET8: De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen.

PAV2 ET9: De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken.

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET12: De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken.

PAV2 ET13: De leerlingen verwerven wiskundige denkmethoden (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.

PAV2 ET14: De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren.

PAV2 ET15: De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren.

PAV2 ET16: *De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET8, ET9, ET10, ET11, ET12, ET14, ET15, ET16: zie boven

PAV2 ET20: De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 2: De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren 2/ 5: De leerlingen kunnen gegeven informatie onder begeleiding kritisch analyseren en samenvatten.

Leren leren 2/ 6: De leerlingen herkennen strategieën om problemen op te lossen en evalueren ze.

Leren leren 2/ 9: De leerlingen trekken conclusies uit eigen leerervaringen en die van anderen.

Deze eindterm ondersteunt alle eindtermen van de cluster functionele rekenvaardigheid

De leerling verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 exploreert het probleem en herformuleert het in eigen woorden.
- 2 analyseert het probleem.
- 3 schematiseert en/ of visualiseert.
- 4 ordent de relevante gegevens.
- 5 zoekt mogelijke oplossingswijzen voor het probleem en selecteert de beste:
 - gaat in zijn geheugen op zoek naar situaties waarin hij een gelijkaardig probleem is tegengekomen;
 - gaat in studiemateriaal op zoek naar situaties waarin hij een gelijkaardig probleem is tegengekomen;
 - werkt naar analogie met een eerder opgelost probleem.
- 6 vertaalt de wiskundige oplossing naar een antwoord op de oorspronkelijke vraag.
- 7 evalueert de gevolgde werkmethode en stuurt bij.

PAV2 ET 14 - De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV2 ET8: De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen.

PAV2 ET9: De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken.

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET12: De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken.

PAV2 ET13: De leerlingen verwerven wiskundige denkmethoden (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.

PAV2 ET14: De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren.

PAV2 ET15: De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren.

PAV2 ET16: *De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Horizontale samenhang van deze eindterm met:

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET 8, ET9, ET10, ET11, ET13, ET14, ET15, ET16: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 8: De leerlingen benutten leerkanalen in diverse situaties.

Leren leren 2/ 4: De leerlingen kunnen zinvol inoefenen en herhalen.

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstap

De leerling geeft aan welke gegevens de schematische voorstelling bevatten.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 zoekt in functie van een gesteld probleem gegevens op in een schematische voorstelling zoals tabel, grafiek, diagram, tijdslijn of tijdsband, een werktekening, een plan, een montageplan.
- 2 bepaalt welke gegevens uit de schematische voorstelling nodig zijn om een probleem op te lossen.
- 3 zoekt mogelijke verbanden tussen de variabelen in een schematische voorstelling.
- 4 trekt conclusies uit schematische voorstellingen en brengt deze conclusies in correcte bewoordingen over.
- 5 herkent een eenvoudig voorwerp op een plan of schets.
- 6 stelt een eenvoudig voorwerp samen gebruikmakend van een bijgevoegd plan.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 vergelijkt gegevens in schematische voorstellingen met mekaar:
 - gegevens uit dezelfde soorten schematische voorstellingen
 - gegevens uit verschillende soorten schematische voorstellingen
- 2 maakt berekeningen op basis van de gegevens uit schematische voorstellingen.

PAV2 ET15 - De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV2 ET8: De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen.

PAV2 ET9: De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken.

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET12: De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken.

PAV2 ET13: De leerlingen verwerven wiskundige denkmethoden (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.

PAV2 ET14: De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren.

PAV2 ET15: De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren.

PAV2 ET16: *De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET8, ET9, ET10, ET11, ET12, ET13, ET14, ET16: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 4: De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren 2/ 2: De leerlingen reflecteren over hun leeropvattingen, leermotieven en leerstrategieën.

Leren leren 2/ 4: De leerlingen kunnen zinvol inoefenen en herhalen.

Leren leren 2/ 6: De leerlingen herkennen strategieën om problemen op te lossen en evalueren ze.

Leren leren 2/ 8: De leerlingen kunnen onder begeleiding hun leerproces sturen, beoordelen op doelgerichtheid en zondig aanpassen.

Leren leren 2/ 9: De leerlingen trekken conclusies uit eigen leerervaringen en die van anderen.

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 herkent de volgende functietoetsen van een eenvoudige zakrekenmachine: + - x /
= $\sqrt{\quad}$ %.
- 2 voert getallen correct in.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 gebruikt de functietoetsen van een eenvoudige zakrekenmachine.
- 2 schat de uitkomst van de te maken bewerking(en).
- 3 gebruikt de zakrekenmachine voor de hoofdbewerkingen.
- 4 gebruikt de zakrekenmachine efficiënt en doelgericht:
 - na eerst vereenvoudigd te hebben;
 - enkel voor bewerkingen die moeilijk uit het hoofd kunnen gedaan worden;
 - niet voor bewerkingen met uren en minuten.
- 5 gebruikt de zakrekenmachine als controlemiddel.
- 6 gebruikt de zakrekenmachine om procenten te berekenen:
 - via de procedure:
x % van een getal = $\frac{x \text{ maal getal}}{100}$
 - via de percenttoets.
- 7 tikt gegevens in een rekenblad en maakt eenvoudige berekeningen, gebruikmakend van de knoppenbalk.
- 8 toetst de uitkomst aan de werkelijkheid.
- 9 kiest het meest efficiënte hulpmiddel: zakrekenmachine of rekenblad.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling brengt gegevens in een rekenblad en bewerkt ze met een gegeven formule.

PAV2 ET16 - * De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen

Situering van de eindterm

Functionele taalvaardigheid

Functionele rekenvaardigheid

PAV2 ET8: De leerlingen kunnen de regel van drie functioneel toepassen.

PAV2 ET9: De leerlingen kunnen het begrip percent functioneel gebruiken.

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET12: De leerlingen kunnen de schaal functioneel gebruiken.

PAV2 ET13: De leerlingen verwerven wiskundige denkmethoden (o.a. ordenen, schematiseren, structureren) om probleemoplossend te redeneren en problemen uit het dagelijkse leven op te lossen.

PAV2 ET14: De leerlingen kunnen een schematische voorstelling lezen en interpreteren.

PAV2 ET15: De leerlingen kunnen elektronische hulpmiddelen gebruiken om berekeningen uit te voeren.

PAV2 ET16: * De leerlingen zijn ingesteld op het inschatten van de grootteorde van resultaten, het controleren van bewerkingen en resultaten, het vergelijken van oplossingen.

Functionele informatieverwerking en -verwerking

Organisatiebekwaamheid

Tijd- en ruimtebewustzijn

Deze attitudinale eindterm dient toegepast te worden bij alle eindtermen functionele rekenvaardigheid. Het vergelijken van oplossingen kan ook toegepast worden in alle situaties waarin problemen opgelost moeten worden.

De leerling verwerft de volgende competenties

De leerling **Concretisering**

De leerling	Concretisering
1	voert bij berekeningen steeds schattingen uit.
2	voert na elke berekening een controlebewerking uit.
3	vergelijkt elk berekend resultaat steeds met de realiteit.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET8, ET9, ET10, ET11, ET12, ET13, ET14, ET15: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren 2/ 6: De leerlingen herkennen strategieën om problemen op te lossen en evalueren ze.

Leren leren 2/ 8: De leerlingen kunnen onder begeleiding hun leerproces sturen, beoordelen op doelgerichtheid en zonodig aanpassen.

Leren leren 2/ 9: De leerlingen trekken conclusies uit eigen leerervaringen en die van anderen.

PAV2 ET17 - De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)

Functionele informatieverwerking en -verwerking
PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

PAV2 ET19: De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatie-technologie.

[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Wat bedoelen we met

alfabetisch, numeriek of chronologisch
klassement: trefwoordenregister, alfabetisch register, ...

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET18 en PAV2 ET19: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 8: De leerlingen benutten leerkansen in diverse situaties.

Stam 10: De leerlingen engageren zich spontaan.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 19: De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren2/ 5: De leerlingen kunnen gegeven informatie onder begeleiding kritisch analyseren en samenvatten.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstap

De leerling geeft het alfabet weer.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 grijpt spontaan naar inhoudstafel en register bij het opzoeken van informatie.
- 2 vindt bepaalde gegevens via het gebruik van een alfabetisch, numeriek of chronologisch klassement.
- 3 vindt onder begeleiding informatie via elektronische weg.
- 4 kiest de meest geschikte informatiebron in functie van de opdracht.
- 5 vraagt informatie mondeling of schriftelijk aan.
- 6 geeft ingewonnen informatie door.
- 7 gaat discreet om met ingewonnen informatie.
- 8 selecteert een antwoord op een gesteld probleem of een gestelde vraag uit schriftelijk aangeboden informatie.
- 9 selecteert een antwoord op een gesteld probleem of een gestelde vraag uit auditief en/of audiovisueel aangeboden informatie.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling toetst de gevonden info aan eigen inzichten of andere informatie.

PAV2 ET18 - De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)

Functionele informatieverwerking en -verwerking PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

PAV2 ET19: De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatie-technologie.

[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Wat bedoelen we met

Typografische kenmerken: titels, kopjes, alinea's, signaalwoorden, illustraties.

Een tekst: alle mogelijke vormen van auditief of visueel tekstaanbod zoals geschreven en mondelinge instructie, werkschema, tabel, informatieve tekst, pictogram, verhaal, mededeling, krant en tijdschrift, telefonische boodschap, informatie via radio en televisie, actuele informatiedragers (ICT)

Formulieren: klachtenformulieren, verzekeringsformulieren voor brommer, inschrijvingsformulieren voor activiteiten of lidmaatschap, enquête,

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET18 en PAV2 ET19: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 8: De leerlingen benutten leerkanalen in diverse situaties.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Leren leren2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren2/ 5: De leerlingen kunnen gegeven informatie onder begeleiding kritisch analyseren en samenvatten.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 geeft (typo)grafische kenmerken in een tekst aan.
- 2 zoekt de betekenis op van niet- begrepen woorden.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 haalt gevraagde informatie uit een tekst.
- 2 markeert kernwoorden in een tekst.
- 3 achterhaalt en verwoordt de kerngedachte van een tekst.
- 4 geeft informatie uit een tekst met eigen woorden weer.
- 5 vult een aangeboden schema van een tekst aan.
- 6 stelt een schema op van een tekst.
- 7 kent het belang van het invullen van de juiste gegevens op een formulier.
- 8 vult voor hem relevante formulieren in.
- 9 vult voor hem relevante formulieren in langs elektronische weg.
- 10 vult een enquête in.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling geeft de verbanden weer die te vinden zijn in het tekstmateriaal:

- chronologie;
- oorzaak – gevolg;
- middel – doel.

PAV2 ET19 - De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatietechnologie

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)

Functionele informatieverwerking en -verwerking PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

PAV2 ET19: De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatietechnologie.

[Organisatiebekwaamheid](#)
[Tijd- en ruimtewustzijn](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET17 en PAV2 ET18: zie boven

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 6: De leerlingen kunnen schoonheid ervaren.

Stam 7: De leerlingen kunnen schoonheid creëren.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Leren leren2/ 1: De leerlingen werken planmatig.

Leren leren2/ 4: De leerlingen kunnen zinvol inoefenen en herhalen.

Leren leren2/ 4: De leerlingen kunnen zinvol inoefenen en herhalen.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 gebruikt de computer volgens een aangeboden stappenplan:
 - start het systeem;
 - beheert bestanden;
 - opent een bestand;
 - slaat een bestand op;
 - drukt een bestand af;
 - sluit een bestand;
 - sluit het systeem af.
- 2 gebruikt e-mail volgens een aangeboden stappenplan:
 - ontvangt een bericht;
 - leest een bericht;
 - stelt een bericht op;
 - verstuurt een bericht;
 - drukt een bericht af;
 - slaat een bericht op.
- 3 vindt informatie via het internet volgens een aangeboden stappenplan:
 - maakt verbinding met het internet;
 - vindt een opgegeven website;
 - gebruikt een opgegeven zoekmachine;
 - kent courant gebruikte zoekmachines;
 - selecteert het meest geschikte zoekresultaat;
 - vindt informatie met behulp van een zoekmachine.
- 4 gebruikt de basisfuncties van een tekstverwerker.
- 5 vult gegevens in op een vooraf klaargemaakt elektronisch rekenblad.
- 6 gaat discreet om met informatie.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 controleert bij gebruik van de zoekfunctie of bij gebruik van een zoekmachine of het zoekresultaat beantwoordt aan de vraag en geeft er een logisch gevolg aan.
- 2 gebruikt een zoekmachine efficiënt door de zoekopdracht te verfijnen.

PAV2 ET20 - De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

Organisatiebekwaamheid

PAV2 ET20: De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren.

PAV2 ET21: De leerlingen kunnen individuele opdrachten van beperkte omvang onder begeleiding organiseren, uitvoeren en evalueren.

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

PAV2 ET23: De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures.

PAV2 ET24: De leerlingen kunnen hun zakgeld beheren.

PAV2 ET25: De leerlingen kunnen hulp invoeren.

PAV2 ET26: De leerlingen kunnen een beroep doen op diensten of instellingen waar ze met eventuele vragen, klachten of meldingen terecht kunnen.

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

PAV 2 ET24: De leerlingen kunnen hun zakgeld beheren.

PAV2 ET32: De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.

2de graad SO LO 4: De leerlingen bepalen zelfstandig hoe ze in welbepaalde bewegingssituaties eenvoudige leertaken individueel of in groep aanpakken en oplossen.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Leren leren2/ 1: De leerlingen werken planmatig.

Leren leren2/ 7: De leerlingen kunnen een realistische werkplanning op korte termijn maken.

Leren leren2/ 9: De leerlingen trekken conclusies uit eigen leerervaringen en die van anderen.

Selectie uit contexten 1, 2 en 6

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstap

De leerling gebruikt zijn schoolagenda efficiënt.

De leerling verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 gebruikt een agenda op efficiënte wijze.
- 2 stelt een haalbare tijdsplanning op.
- 3 stelt een realistische taakplanning op.
- 4 organiseert vervoer om een afgesproken plaats tijdig te bereiken.
- 5 volgt een checklist op.
- 6 past een modelchecklist aan een gegeven situatie aan.
- 7 stelt een situatiegebonden checklist op.
- 8 houdt eigen notities efficiënt bij.
- 9 ordent en bewaart belangrijke documenten.
- 10 start een portfolio van werkervaringen en verworven vaardigheden.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling organiseert een activiteit.

PAV2 ET21 - De leerlingen kunnen individuele opdrachten van beperkte omvang onder begeleiding organiseren, uitvoeren en evalueren

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

Organisatiebekwaamheid

PAV2 ET20: De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren.

PAV2 ET21: De leerlingen kunnen individuele opdrachten van beperkte omvang onder begeleiding organiseren, uitvoeren en evalueren.

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

PAV2 ET23: De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures.

PAV2 ET24: De leerlingen kunnen hun zakgeld beheren.

PAV2 ET25: De leerlingen kunnen hulp invoeren.

PAV2 ET26: De leerlingen kunnen een beroep doen op diensten of instellingen waar ze met eventuele vragen, klachten of meldingen terecht kunnen.

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET2: De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen.

PAV2 ET20: De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren.

SO 2de graad LO 4: De leerlingen bepalen zelfstandig hoe ze in welbepaalde bewegingssituaties eenvoudige leertaken individueel of in groep aanpakken en oplossen.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 2: De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

Stam 3: De leerlingen ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren.

Stam 4: De leerlingen blijven, ondanks moeilijkheden, een doel nastreven.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 21: De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

Stam 25: De leerlingen stellen kwaliteitseisen aan hun eigen werk en aan dat van anderen.

Leren leren2/ 1: De leerlingen werken planmatig.

Leren leren2/ 6: De leerlingen herkennen strategieën om problemen op te lossen en evalueren

Leren leren2/ 7: De leerlingen kunnen een realistische werkplanning op korte termijn maken.

Leren leren2/ 8: De leerlingen kunnen onder begeleiding hun leerproces sturen, beoordelen op doelgerichtheid en zonodig aanpassen.

Leren leren2/ 9: De leerlingen trekken conclusies uit eigen leerervaringen en die van anderen.

Leren leren2/ 10: De leerlingen beseffen dat er verschillende oorzaken zijn voor slagen en mislukken.

Leren leren2/ 11: De leerlingen beseffen dat interesses en waarden het leerproces beïnvloeden.

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 luistert gericht.
- 2 leest selectief.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 volgt bij de uitvoering van een opdracht een opgelegd stappenplan:
 - oriënteert zich op de taak;
 - bereidt de taak voor;
 - houdt zich aan het opgelegde stappenplan;
 - houdt zich aan het opgelegde tijdschema;
 - voert de taak uit;
 - controleert geregeld of hij nog op het juiste spoor zit;
 - stuurt bij;
 - reflecteert op product en op proces.
- 2 hanteert een aangeboden stappenplan op een soepele manier:
 - oriënteert zich op de taak;
 - bereidt de taak voor;
 - past het aangeboden stappenplan aan;
 - houdt zich aan het opgestelde tijdschema;
 - voert de taak uit;
 - controleert geregeld of hij nog op het juiste spoor zit;
 - stuurt bij;
 - reflecteert op product en op proces.
- 3 kiest uit de aangeboden hulpmiddelen de meest efficiënte.
- 4 zet hulpmiddelen efficiënt in.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 beoordeelt op basis van een bespreking door medeleerlingen of leerkracht zijn aanpak.
- 2 stuurt zijn werkwijze bij in functie van een volgende opdracht.
- 3 stelt onder begeleiding een stappenplan op.

PAV2 ET22 - De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

Organisatiebekwaamheid

PAV2 ET20: De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren.

PAV2 ET21: De leerlingen kunnen individuele opdrachten van beperkte omvang onder begeleiding organiseren, uitvoeren en evalueren.

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

PAV2 ET23: De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures.

PAV2 ET24: De leerlingen kunnen hun zakgeld beheren.

PAV2 ET25: De leerlingen kunnen hulp invoeren.

PAV2 ET26: De leerlingen kunnen een beroep doen op diensten of instellingen waar ze met eventuele vragen, klachten of meldingen terecht kunnen.

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET2: De leerlingen kunnen luisteren in interactie met anderen.

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET5: De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

PAV2 ET6: De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 2: De leerlingen kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren.

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 10: De leerlingen engageren zich spontaan.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 19: De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 21: De leerlingen verwerven inzicht in de eigen sterke en zwakke punten.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Leren leren2/ 1: De leerlingen werken planmatig.

Leren leren2/ 7: De leerlingen kunnen een realistische werkplanning op korte termijn maken.

Leren leren2/ 9: De leerlingen trekken conclusies uit eigen leerervaringen en die van anderen.

De leerling verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 volgt bij de uitvoering van een groepsopdracht onder begeleiding een aangeboden stappenplan:
 - oriënteert zich individueel op de groepsopdracht;
 - overlegt met de groepsleden over het geheel van de opdracht;
 - analyseert de groepsopdracht;
 - verdeelt de groepsopdracht in deeltaken;
 - verdeelt de deeltaken over de groepsleden;
 - stelt een tijdschema op;
 - oriënteert zich op zijn deeltaak;
 - bereidt zijn deeltaak voor;
 - voert zijn deeltaak uit rekening houdende met het tijdschema;
 - controleert geregeld of hij nog op het juiste spoor zit;
 - overlegt met de groepsleden over het verloop van de opdracht;
 - stuurt zijn deeltaak met oog voor het groepsproces en de groepsopdracht;
 - integreert in overleg de verschillende deeltaken in een geheel.
- 2 reflecteert over de eigen inbreng in de groepsopdracht.
- 3 reflecteert over het groepsresultaat.
- 4 erkent en waardeert de inbreng van andere groepsleden.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 reflecteert over het groepsproces.
- 2 voert op basis van ervaring en tips van anderen een gelijkaardige opdracht beter en efficiënter uit.

Leren leren2/ 10: De leerlingen beseffen dat er verschillende oorzaken zijn voor slagen en mislukken.
Leren leren2/ 11: De leerlingen beseffen dat interesses en waarden het leerproces beïnvloeden.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

PAV2 ET23 - De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

Organisatiebekwaamheid

PAV2 ET20: De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren.

PAV2 ET21: De leerlingen kunnen individuele opdrachten van beperkte omvang onder begeleiding organiseren, uitvoeren en evalueren.

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

PAV2 ET23: De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures.

PAV2 ET24: De leerlingen kunnen hun zakgeld beheren.

PAV2 ET25: De leerlingen kunnen hulp invoeren.

PAV2 ET26: De leerlingen kunnen een beroep doen op diensten of instellingen waar ze met eventuele vragen, klachten of meldingen terecht kunnen.

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

De leerling verwerft de volgende competenties

Concretiseren

De leerling

- 1 geeft aan welke regels, procedures, formele en informele afspraken belangrijk zijn voor zijn leefwereld.
- 2 leeft informele afspraken na.
- 3 leeft formele afspraken en procedures na.
- 4 kent de gevolgen van het niet naleven van regels en afspraken.
- 5 schat gevolgen in van het niet naleven van regels en procedures.
- 6 aanvaardt de gevolgen van het niet naleven van regels en afspraken.
- 7 ziet de noodzaak in van het communiceren over afspraken.
- 8 ziet in over welke afspraken, regels en procedures communicatie mogelijk is.
- 9 communiceert over afspraken, regels en procedures.
- 10 past de correcte procedure toe om een afspraak te wijzigen.
- 11 past de correcte procedure toe om een regel te wijzigen.

Wat bedoelen we met:

Formele afspraken: alles wat op een formele manier gespecificeerd of vastgelegd of overeengekomen is in de lessen, via richtlijnen, ...

Informele afspraken: alle andere afspraken zoals etiquette, (gangbare) gewoontes, ...

Regels: alles wat op een formele wijze verplicht is, elke bepaling waarnaar men zich richten moet, zoals schoolreglement, verkeersreglement, sportregels, spelregels, ...

Procedure: alles wat een (chronologische) beschrijving weergeeft van de uit te voeren handelingen, de werkwijze, gang van zaken.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET27: De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden.

2de graad secundair LO 25: De leerlingen kunnen overleggen, afspraken maken, samenwerken of samenspelen in groepsverband.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 5: De leerlingen houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 19: De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

PAV2 ET 24 - De leerlingen kunnen hun zakgeld beheren

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

Organisatiebekwaamheid

PAV2 ET20: De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren.

PAV2 ET21: De leerlingen kunnen individuele opdrachten van beperkte omvang onder begeleiding organiseren, uitvoeren en evalueren.

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

PAV2 ET23: De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures.

PAV2 ET24: De leerlingen kunnen hun zakgeld beheren.

PAV2 ET25: De leerlingen kunnen hulp invoeren.

PAV2 ET26: De leerlingen kunnen een beroep doen op diensten of instellingen waar ze met eventuele vragen, klachten of meldingen terecht kunnen.

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstap

De leerling leest een kasticket.

De leerling verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 berekent zijn persoonlijk maandbudget.
- 2 bepaalt de mogelijkheden en beperkingen van zijn budget.
- 3 heeft een overzicht van de maandelijkse inkomsten en uitgaven.
- 4 stelt een realistisch spaarplan op.
- 5 schat de noodzaak en het belang van een aankoop of een dienst in.
- 6 leest een factuur.
- 7 controleert een kasticket en een factuur.
- 8 schat de relatieve waarde van een gekregen, verdiend of te betalen bedrag in.
- 9 koopt budgetbewust.
- 10 kent de belangrijkste bankdiensten en -documenten.
- 11 controleert rekeninguittreksels.
- 12 kan gebruik maken van elektronische betaalmiddelen.
- 13 kan bankverrichtingen uitvoeren.
- 14 is op de hoogte van de gebruiksmodaliteiten, de voor- en nadelen van een zichtrekening en een spaarrekening.
- 15 kent het belang van het bewaren van bankdocumenten.
- 16 ordent en bewaart zijn bankdocumenten.
- 17 kent de gevaren van en de afspraken rond geld lenen van en aan vrienden.

Wat bedoelen we met

Schat de relatieve waarde van een gekregen, verdiend of te betalen bedrag in: vraagt zich bijvoorbeeld af hoeveel uur iemand moet werken tot hij genoeg zou verdiend hebben om een bepaalde aankoop te kunnen doen.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET10: De leerlingen kunnen rekenen met geld in functionele situaties.

PAV2 ET11: De leerlingen kunnen grootheden schatten, meten en berekenen in functionele situaties.

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Selectie uit context 2, 3, 4 en 6

PAV2 ET25 - De leerlingen kunnen hulp inroepen

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

Organisatiebekwaamheid

PAV2 ET20: De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren.

PAV2 ET21: De leerlingen kunnen individuele opdrachten van beperkte omvang onder begeleiding organiseren, uitvoeren en evalueren.

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

PAV2 ET23: De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures.

PAV2 ET24: De leerlingen kunnen hun zakgeld beheren.

PAV2 ET25: De leerlingen kunnen hulp inroepen.

PAV2 ET26: De leerlingen kunnen een beroep doen op diensten of instellingen waar ze met eventuele vragen, klachten of meldingen terecht kunnen.

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET 3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET 26: zie boven

2de graad secundair LO 20: De leerlingen herkennen en reageren gepast op onveilige bewegingssituaties.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 10: De leerlingen engageren zich spontaan.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Leren leren2/ 1: De leerlingen werken planmatig.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

De leerling verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 vraagt hulp in schoolse situaties, in een vertrouwde omgeving buiten de school en in een niet-vertrouwde omgeving:
 - (h)erkent het probleem;
 - analyseert het probleem;
 - formuleert de hulpvragen;
 - weet welke bevoegde personen of diensten te contacteren bij een probleem van materiële aard;
 - weet welke bevoegde personen of diensten te contacteren bij een probleem van lichamelijke aard;
 - weet welke bevoegde personen of diensten te contacteren bij een probleem van relationele aard;
 - staat open voor de geboden hulp;
 - treedt in interactie met de hulpbieders.
- 2 vraagt hulp in noodsituaties:
 - (h)erkent het probleem;
 - analyseert het probleem;
 - formuleert de hulpvragen;
 - kent de noodnummers;
 - weet welke bevoegde personen of diensten te contacteren bij een noodsituatie van materiële aard;
 - weet welke bevoegde personen of diensten te contacteren bij een noodsituatie van lichamelijke aard;
 - weet welke bevoegde personen of diensten te contacteren bij een noodsituatie van relationele aard;
 - verzamelt in geval van nood essentiële informatie over de eventuele slachtoffers en over de plaats en de aard van de noodsituatie;
 - geeft in een noodsituatie adequaat de nodige gegevens door;
 - staat open voor de geboden hulp;
 - treedt in interactie met de hulpbieders;
 - neemt, indien aangewezen, het gevaar weg of probeert uitbreiding van het gevaar te voorkomen;
 - volgt evacuatie-richtlijnen strikt op.

PAV2 ET26 - De leerlingen kunnen een beroep doen op diensten of instellingen waar ze met eventuele vragen, klachten of meldingen terecht kunnen

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en -verwerking](#)

Organisatiebekwaamheid

PAV2 ET20: De leerlingen kunnen hun dagelijkse leven organiseren.

PAV2 ET21: De leerlingen kunnen individuele opdrachten van beperkte omvang onder begeleiding organiseren, uitvoeren en evalueren.

PAV2 ET22: De leerlingen kunnen bij groepsopdrachten onder begeleiding:

- overleggen en actief deelnemen;
- instructies uitvoeren;
- reflecteren.

PAV2 ET23: De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures.

PAV2 ET24: De leerlingen kunnen hun zakgeld beheren.

PAV2 ET25: De leerlingen kunnen hulp invoeren.

PAV2 ET26: De leerlingen kunnen een beroep doen op diensten of instellingen waar ze met eventuele vragen, klachten of meldingen terecht kunnen.

[Tijd- en ruimtebewustzijn](#)

De leerling verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 weet bij wie hij binnen de school terecht kan voor bepaalde vragen, klachten of meldingen.
- 2 vraagt een gesprek aan met een personeelslid van de school en/ of met externe hulpverleners.
- 3 kent de voor hem belangrijke diensten in zijn gemeente en regio.
- 4 vindt de coördinaten van diensten en instellingen.
- 5 kent het begrip ombudsdienst.
- 6 legt een klacht neer bij een dienst.
- 7 doet een aangifte of legt een klacht neer bij de politie.
- 8 neemt contact op met (jongeren)verenigingen en (jeugd)diensten die voor hem belangrijk zijn.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET5: De leerlingen kunnen hun eigen mening en gevoelens uiten.

PAV2 ET6: De leerlingen hanteren gepaste taal en omgangsvormen.

PAV2 ET7: De leerlingen kunnen hulpmiddelen gebruiken om taalvaardig te handelen en hun communicatie te verbeteren.

PAV2 ET23: De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures.

PAV2 ET28: De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 11: De leerlingen kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Leren leren2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Selectie uit contexten 2 en 5

PAV2 ET27 - De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en –verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

Tijd- en ruimtebewustzijn

[PAV2 ET27](#): De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden.

[PAV2 ET28](#): De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren.

[PAV2 ET29](#): De leerlingen kunnen op grond van de actualiteit en de eigen ervaringen illustreren dat hun leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst.

[PAV2 ET30](#): De leerlingen kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken.

[PAV2 ET31](#): De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen bondig omschrijven.

[PAV2 ET32](#): De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.

[PAV2 ET33](#): *De leerlingen respecteren het historisch-cultureel erfgoed.

[PAV2 ET34](#): *De leerlingen respecteren het leefmilieu.

Wat bedoelen we met

Maatschappelijke structuren en mechanismen:

- **Maatschappelijke:** de samenleving in zijn geheel, groepen binnen deze samenleving en de instituten in deze samenleving.
- **Structuren:** de wijze waarop de samenleving en de instituten georganiseerd zijn.
- **Mechanismen:**
 - de manier van functioneren;
 - de patronen in het functioneren;
 - de patronen in de interacties;
 - de culturele invloeden;
 - manieren om het mechanisme te doorbreken (mechanisme wordt dynamisme).

Aandacht voor de samenhang tussen eindterm 23 en deze eindterm en voor het emancipatorische karakter van deze eindtermen

PAV2 ET27 focust op het leren kennen van de maatschappelijke structuren en mechanismen die het leven van de leerlingen beheersen. Deze maatschappelijke structuren hebben hun eigen regels, afspraken en procedures. Door ET27 te verbinden met ET23, benadrukken we het emancipatorische karakter van de eindtermen. De grote lijnen van de maatschappelijke structuren die ze in ET27 leren kennen, leren de leerlingen hanteren in ET23. Jongeren leren de samenleving beleven als één groot netwerk. Dit netwerk kan ons leven beheersen door zijn regels, afspraken, procedures, mechanismen, structuren. Het emancipatorische zit in het feit dat elk individu het netwerk kan gebruiken om zijn eigen situatie te verbeteren, om zijn problemen op te lossen.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

[PAV2 ET1](#): De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

[PAV2 ET17](#): De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

[PAV2 ET18](#): De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

[PAV2 ET19](#): De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatie-

De leerling beschikt minimaal over de volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 weet dat iedereen rechten én plichten heeft.
- 2 kent de functies en verantwoordelijkheden van al wie bij de school en zijn opleiding betrokken is.
- 3 kent de verschillende mediakanalen.
- 4 weet dat totale vrijheid niet kan, maar dat iedereen gebonden is aan wetten. (Rechten en plichten.)

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 weet waar hij terecht kan voor informatie over zijn rechten en plichten.
- 2 illustreert aan de hand van leefregels en reglementen zijn rechten en plichten.
- 3 kent de rechtsgrond van het schoolreglement.
- 4 weet hoe het schoolreglement geactualiseerd wordt.
- 5 illustreert het verschil tussen het orde- en het tuchtreglement.
- 6 weet welke juridische handelingsbekwaamheid hij heeft, overeenstemmend met zijn leeftijd.
- 7 is op de hoogte van concrete aspecten van het gezondheidsbeleid en veiligheidsplan in zijn omgeving.
- 8 beseft dat engagement in een organisatie verplichtingen met zich meebrengt.
- 9 beseft dat media belangrijke informatiebronnen zijn.
- 10 (her)kent de invloed van media en reclame.
- 11 herkent vooroordelen en discriminerend gedrag in de samenleving.
- 12 is op de hoogte van het doel van de Rechten van de Mens en het Kind.
- 13 herkent schendingen van kinder- en mensenrechten.
- 14 beseft dat politieke beslissingen zijn leven rechtstreeks beïnvloeden.
- 15 illustreert het verschil tussen democratie en andere vormen van bestuur.
- 16 legt de basiselementen van een democratie uit.
- 17 beseft het belang van deelname aan verkiezingen en inspraakorganen.
- 18 weet dat elk beleid bij beslissingen rekening moet houden met de ideeën en belangen van de betrokken minderheids- en meerderheidsgroepen.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Topper

De leerling reageert op vooroordelen en discriminerend gedrag in de samenleving.

technologie.

PAV2 ET23: De leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 10: De leerlingen engageren zich spontaan.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 19: De leerlingen dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

PAV2 ET28 -De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Functionele informatieverwerking en –verwerking](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)

Tijd- en ruimtebewustzijn

PAV2 ET27: De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden.

PAV2 ET28: De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren.

PAV2 ET29: De leerlingen kunnen op grond van de actualiteit en de eigen ervaringen illustreren dat hun leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst.

PAV2 ET30: De leerlingen kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken.

PAV2 ET31: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen bondig omschrijven.

PAV2 ET32: De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.

PAV2 ET33: *De leerlingen respecteren het historisch-cultureel erfgoed.

PAV2 ET34: *De leerlingen respecteren het leefmilieu.

Aandacht voor

Maatschappelijke voorzieningen en aspect tijd en ruimte

- Vele maatschappelijke voorzieningen zijn ontstaan uit de betrokkenheid en de inzet van mensen, soms van generaties terug, en uit lokale noden elders. Daardoor kan verklaard worden dat de huidige maatschappelijke voorzieningen niet volledig afgestemd zijn op actuele vragen of problemen. Door dit inzicht bij te brengen worden de leerlingen er toe aangezet om flexibel en op een actieve, emancipatorische manier gebruik te maken van de maatschappelijke voorzieningen.

- Maatschappelijke voorzieningen bieden soms slechts een antwoord op een deelaspect van de vraag, zodat ook nog andere formele of informele netwerken ingeschakeld moeten worden. Ook dit is zich situeren in tijd en ruimte.

Elke vraag, elk probleem heeft zijn voorgeschiedenis. De geboden hulp staat rechtstreeks in functie van het gestelde probleem, van de gestelde vraag. De oplossing hangt af van het geheel van relaties en situaties, waarin niet alleen het formele netwerk een rol speelt, maar evenzeer de informele netwerken en de hulpvrager. Van de hulpvrager wordt een actieve inbreng verwacht. Van het formele en het informele netwerk kan verwacht worden dat ze helpen bij de tot standbrenging van linken met andere delen van het formele of het informele netwerk.

Wat bedoelen we met:

Situëren:

- Welke behoefte heb ik, in welke situatie bevind ik mij?
- Waar kan ik hulp zoeken? Dit veronderstelt de kennis van wat voorhanden is.
- Wat kan ik ondernemen om uit een probleemsituatie te geraken?
- Wat kan ik doen om aan een bepaalde behoefte tegemoet te komen?
- Welke mogelijkheden zijn er?

Maatschappelijke voorzieningen: geheel van formele en informele netwerken, organisaties die deel kunnen uitmaken van formele en informele netwerken.

Netwerken: duiden op de verbondenheid van mensen met mensen, van mensen met de natuur.

Formele netwerken: hulplijnen, hulporganisaties, sociale en culturele organisaties, sportorganisaties,

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 legt contact met anderen.
- 2 ziet zichzelf als een deel van de natuur.
- 3 ziet het verband tussen de natuur en zijn eigen leven.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 informeert zich over de maatschappelijke voorzieningen in zijn eigen regio.
- 2 herkent het bestaan van formele en informele netwerken in zijn eigen leven.
- 3 ziet zichzelf als knooppunt van relaties.
- 4 ziet de natuur als deel van zijn netwerk.
- 5 geeft aan hoe noodzakelijk netwerken zijn.
- 6 maakt gebruik van zijn netwerk bij het oplossen van concrete vragen en opdrachten.
- 7 kent voor- en nadelen van het behoren tot een bepaald netwerk.
- 8 zoekt middelen om zijn netwerk uit te breiden in functie van zijn behoeften.
- 9 stuurt zijn eigen netwerk bij in functie van zijn behoeften.
- 10 onderhoudt de relaties met zijn netwerken.
- 11 beseft dat sommige takken van zijn netwerk tijdgebonden onderhouden worden en andere tijd en plaats kunnen overstijgen.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 zet in een concrete situatie zijn eigen netwerk tactisch in.
- 2 informeert zich over maatschappelijke voorzieningen buiten zijn eigen regio.

overheidsinstanties, natuurverenigingen, ...
Informele netwerken: buren, vrienden, kennissen, familie, collega's, natuur,...

Aandacht voor de samenhang tussen eindterm 23 en deze eindterm:

De maatschappelijke structuren en mechanismen die in deze eindterm in grote lijnen moeten gekend zijn, kennen hun toepassing in PAV2 ET23: "de leerlingen kunnen omgaan met formele en informele afspraken, regels en procedures."

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

PAV2 ET19: De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatie-technologie.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 1: De leerlingen brengen belangrijke elementen van communicatief handelen in praktijk.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Stam 24: De leerlingen maken gebruik van de gepaste kanalen om hun vragen, problemen, ideeën of meningen kenbaar te maken.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

PAV2 ET29 - De leerlingen kunnen op grond van de actualiteit en de eigen ervaringen illustreren dat hun leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst.

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Functionele informatieverwerking en –verwerking](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)

Tijd- en ruimtebewustzijn

PAV2 ET27: De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden.

PAV2 ET28: De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren.

PAV2 ET29: De leerlingen kunnen op grond van de actualiteit en de eigen ervaringen illustreren dat hun leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst.

PAV2 ET30: De leerlingen kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken.

PAV2 ET31: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen bondig omschrijven.

PAV2 ET32: De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.

PAV2 ET33: *De leerlingen respecteren het historisch-cultureel erfgoed.

PAV2 ET34: *De leerlingen respecteren het leefmilieu.

Nadenken over tijd en ruimte

Cruciale tijd- en ruimtevragen die leerlingen zich moeten stellen, maar die niet als een automatisme in het denken zijn ingeslepen zijn:

- In welke situatie bevind ik mij?
- Heb ik deze situatie in het verleden al eens meegemaakt of zijn er situaties uit het verleden die vergelijkbaar zijn met de situatie waarin ik mij nu bevind?
- Wat heb ik toen in deze situatie gedaan? Wat hebben anderen in die situatie gedaan?
- Welke elementen die in het verleden bijgedragen hebben om tot een oplossing te komen kan ik nu gebruiken om mijn probleem op te lossen, om de situatie hanteerbaar te maken?
- Waarvoor zal ik wat ik in deze situatie heb beleefd of geleerd, in de toekomst nog kunnen aanwenden?
- Door met de leerlingen deze vragen te beantwoorden, brengen we het proces van het tijd- en ruimtedenken op gang en bevorderen we de transfer tussen verleden, heden en toekomst.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.

PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

PAV2 ET19: De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatie-technologie.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 stelt vragen bij een actuele gebeurtenis en bij persoonlijke ervaringen.
- 2 gaat actief op zoek naar informatie over een actuele gebeurtenis.
- 3 situeert een actuele gebeurtenis in tijd en ruimte.
- 4 hanteert een kalender om gebeurtenissen uit zijn eigen leven in de tijd te situeren.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 illustreert met een concreet voorbeeld dat zijn actuele leven het resultaat is van beslissingen die hij zelf of anderen voor hem, hebben genomen.
- 2 illustreert met een concreet voorbeeld dat de actuele toestanden het gevolg zijn van beslissingen en omstandigheden uit het verleden.
- 3 illustreert met een concreet voorbeeld dat de beslissingen die hij vandaag neemt voor zichzelf een invloed hebben op zijn later leven.
- 4 illustreert met een concreet voorbeeld dat de beslissingen die vandaag genomen worden een invloed hebben op de maatschappij van morgen.
- 5 verduidelijkt zijn eigen mening over een actuele gebeurtenis.
- 6 gebruikt ervaringen uit het verleden om zijn actuele, persoonlijke situatie beter te begrijpen.
- 7 gebruikt ervaringen uit het verleden om een actuele, maatschappelijke situatie beter te begrijpen.
- 8 gaat na wat de consequenties zijn van genomen beslissingen voor zijn eigen toekomst.
- 9 gaat na wat de consequenties zijn van genomen beslissingen voor de toekomst van de maatschappij.
- 10 beseft dat zijn eigen leven evolueert.
- 11 beseft dat de maatschappij evolueert.
- 12 beseft dat menselijke relaties veranderen.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 reflecteert op zijn eigen ervaringen.
- 2 reflecteert op de actualiteit.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Leren leren2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen. **Leren leren2/ 5:** De leerlingen kunnen gegeven informatie onder begeleiding kritisch analyseren en samenvatten

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

PAV2 ET30 - De leerlingen kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken

<p>Situering van de eindterm</p> <p>Functionele taalvaardigheid Functionele rekenvaardigheid Functionele informatieverwerking en –verwerking Organisatiebekwaamheid</p> <p>Tijd- en ruimtebewustzijn</p> <p>PAV2 ET27: De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden.</p> <p>PAV2 ET28: De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren.</p> <p>PAV2 ET29: De leerlingen kunnen op grond van de actualiteit en de eigen ervaringen illustreren dat hun leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst.</p> <p>PAV2 ET30: <u>De leerlingen kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken.</u></p> <p>PAV2 ET31: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen bondig omschrijven.</p> <p>PAV2 ET32: De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.</p> <p>PAV2 ET33: *De leerlingen respecteren het historisch-cultureel erfgoed.</p> <p>PAV2 ET34: *De leerlingen respecteren het leefmilieu.</p>

<p>Horizontale samenhang van deze eindterm met</p> <p>PAV2 ET1: De leerlingen kunnen informatief luisteren en lezen.</p> <p>PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.</p> <p>PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.</p> <p>PAV2 ET19: De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatie-technologie.</p> <p>PAV2 ET29: zie boven</p> <p>PAV2 ET31: zie boven</p>

<p>Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en</p> <p>Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.</p> <p>Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.</p> <p>Stam 22: De leerlingen ontwikkelen een eigen identiteit als authentiek individu, behorend tot verschillende groepen.</p> <p>Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.</p> <p>Leren leren2/ 1: De leerlingen werken planmatig.</p> <p>Leren leren2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.</p> <p>Leren leren2/ 5: De leerlingen kunnen gegeven informatie onder begeleiding kritisch analyseren en samenvatten.</p> <p>Selectie uit context 1 t.e.m. 7</p>
--

<p>De leerling beschikt minimaal over volgende competenties</p> <p style="text-align: center;">Opstappen</p> <p>De leerling</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 situeert een gebeurtenis in tijd en ruimte. 2 staat open voor diversiteit. 3 geeft aan hoe zijn dagelijkse leven verloopt.
--

<p>Daarna verwerft de leerling de volgende competenties</p> <p style="text-align: center;">Concretisering</p> <p>De leerling</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 vindt, selecteert en gebruikt informatie over bepaalde aspecten van het leven elders. 2 vindt, selecteert en gebruikt informatie over bepaalde aspecten van het leven in andere tijden. 3 geeft verschillen en gelijkenissen aan tussen bepaalde aspecten van zijn eigen leven en de overeenkomstige aspecten van het leven in andere tijden. 4 geeft verschillen en gelijkenissen aan tussen bepaalde aspecten van zijn eigen leven en de overeenkomstige aspecten van het leven op andere plaatsen, van andere culturen. 5 beseft dat zijn eigen leven evolueert. 6 beseft dat culturen en samenlevingen evolueren. 7 beseft dat menselijke relaties evolueren. 8 geeft verschillen en gelijkenissen aan tussen eigentijdse en eigen netwerken en netwerken van een andere tijd en andere plaats.

<p>Sommige leerlingen gaan een stap verder</p> <p style="text-align: center;">Topper</p> <p>De leerling beseft dat ieder mens vanuit een eigen invalshoek naar een situatie kijkt.</p>
--

PAV2 ET31 - De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen bondig omschrijven

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en –verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

Tijd- en ruimtebewustzijn

PAV2 ET27: De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden.

PAV2 ET28: De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren.

PAV2 ET29: De leerlingen kunnen op grond van de actualiteit en de eigen ervaringen illustreren dat hun leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst.

PAV2 ET30: De leerlingen kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken.

PAV2 ET31: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen bondig omschrijven.

PAV2 ET32: De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.

PAV2 ET33: *De leerlingen respecteren het historisch-cultureel erfgoed.

PAV2 ET34: *De leerlingen respecteren het leefmilieu.

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstappen

De leerling

- 1 stelt vragen bij een wereldprobleem.
- 2 situeert een wereldprobleem in tijd en ruimte.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 staat open voor wereldproblemen.
- 2 informeert zich over wereldproblemen.
- 3 volgt de wereldproblemen die betrekking hebben op zijn leven.
- 4 duidt de weerslag van een wereldprobleem op zijn eigen leven.
- 5 bekijkt een wereldprobleem vanuit verschillende standpunten.
- 6 herkent initiatieven om constructief te werken aan oplossingen voor wereldproblemen.

Sommige leerlingen gaan een stap verder

Toppers

De leerling

- 1 herkent in belangrijke wereldproblemen patronen en mechanismen.
- 2 beseft dat ieder mens vanuit zijn eigen invalshoek naar een wereldprobleem kijkt.
- 3 beseft dat de informatiebron een invloed heeft op de beeldvorming over een wereldprobleem.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET4: De leerlingen kunnen schriftelijk informatie aanvragen en meedelen in herkenbare en concrete situaties.

PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

PAV2 ET19: De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatie-technologie.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 11: De leerlingen kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria.

Stam 13: De leerlingen kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken.

Stam 14: De leerlingen gaan alert om met media.

Stam 15: De leerlingen participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte.

Stam 16: De leerlingen houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld.

Stam 17: De leerlingen toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 26: De leerlingen gaan om met verscheidenheid.

Leren leren2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren2/ 5: De leerlingen kunnen gegeven informatie onder begeleiding kritisch analyseren en samenvatten.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7

PAV2 ET32 - De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en –verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

Tijd- en ruimtebewustzijn

PAV2 ET27: De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden.

PAV2 ET28: De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren.

PAV2 ET29: De leerlingen kunnen op grond van de actualiteit en de eigen ervaringen illustreren dat hun leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst.

PAV2 ET30: De leerlingen kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken.

PAV2 ET31: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen bondig omschrijven.

PAV2 ET32: De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.

PAV2 ET33: *De leerlingen respecteren het historisch-cultureel erfgoed.

PAV2 ET34: *De leerlingen respecteren het leefmilieu.

Wat bedoelen we met

Situëren: plaatsen in tijd en ruimte

Situëren: zie ook omschrijving op fiche 28

Oriënteren: de plaats bepalen waar men zich bevindt.

Specifieke informatiebronnen: stratenatlas, atlas, uurregelingstabellen, reisbrochures in boekvorm, elektronische routeplanner, wegenkaarten, infobalie, andere mensen, weerbericht...

Verplaatsingsplan: beschrijving van de reisroute of een op kaart uitgestippelde route, met tijdschema van openbaar vervoer.

Zich behelpen met de informatie die voorhanden is:

vb. bij het opzoeken van vertrekuren van de trein:

- In een station de aanplakbiljetten raadplegen of inlichtingen vragen in de infokiosk of aan een andere reiziger;
- Thuis kun je het zoeken op het internet of telefoneren naar de infokiosk.

Horizontale samenhang van deze eindterm met

PAV2 ET3: De leerlingen zijn mondeling assertief: ze kunnen informatie inwinnen, samenvatten en meedelen.

PAV2 ET17: De leerlingen kunnen onder begeleiding relevante en voor hen toegankelijke informatie in herkenbare concrete situaties vinden, selecteren en gebruiken.

PAV2 ET18: De leerlingen kunnen informatie uit uiteenlopend voor hen bestemd tekstmateriaal en voor hen bestemde formulieren begrijpen en gebruiken.

PAV2 ET19: De leerlingen kunnen onder begeleiding gebruik maken van informatie- en communicatie-technologie.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 8: De leerlingen benutten leerkanalen in diverse situaties.

Stam 9: De leerlingen zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden.

Stam 12: De leerlingen zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken.

Stam 23: De leerlingen doen een beroep op maatschappelijke diensten en instellingen.

De leerling beschikt minimaal over de volgende competenties

Opstap

De leerling zoekt een plaats op in een atlas.

Daarna verwerft de leerling de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 situeert een bepaalde plaats.
- 2 gaat na welke transportmiddelen en routes er mogelijk zijn.
- 3 maakt gebruik van specifieke informatiebronnen om zich te situeren, te oriënteren en te verplaatsen.
- 4 maakt een keuze voor een bepaald vervoermiddel afhankelijk van de beschikbare tijd en het af te leggen traject.
- 5 stelt een verplaatsingsplan op, om tijdig een bepaalde plaats te bereiken.
- 6 bereikt een bepaalde plaats, door gebruik te maken van een verplaatsingsplan.

Sommige leerlingen gaan een stap verder:

Topper

De leerling behelpt zich met de informatie die voorhanden is.

Leren leren2/ 1: De leerlingen werken planmatig.

Leren leren2/ 3: De leerlingen kunnen uit gegeven informatiebronnen en -kanalen kritisch kiezen en deze raadplegen met het oog op te bereiken doelen.

Leren leren2/ 5: De leerlingen kunnen gegeven informatie onder begeleiding kritisch analyseren en samenvatten.

Selectie uit context 1 en 4

*** PAV2 ET33 - De leerlingen respecteren het historisch-cultureel erfgoed**

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)
[Functionele rekenvaardigheid](#)
[Functionele informatieverwerking en –verwerking](#)
[Organisatiebekwaamheid](#)

Tijd- en ruimtebewustzijn

PAV2 ET27: De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden.

PAV2 ET28: De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren.

PAV2 ET29: De leerlingen kunnen op grond van de actualiteit en de eigen ervaringen illustreren dat hun leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst.

PAV2 ET30: De leerlingen kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken.

PAV2 ET31: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen bondig omschrijven.

PAV2 ET32: De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.

PAV2 ET33: *De leerlingen respecteren het historisch-cultureel erfgoed.

PAV2 ET34: *De leerlingen respecteren het leefmilieu.

De leerling beschikt minimaal over volgende competenties

Opstap

De leerling ontdekt sporen van vroegere generaties in zijn regio.

De leerling verwerft de volgende competenties

Concretisering

De leerling

- 1 herkent het historisch cultureel erfgoed uit zijn regio.
- 2 brengt respect op voor het historisch cultureel erfgoed uit zijn regio.

Wat bedoelen we met:

(Historisch) cultureel erfgoed: het roerend en immaterieel erfgoed dat dynamisch in tijd en ruimte gekaderd wordt.

- **Roerend erfgoed:** objecten, informatie van andere culturele bronnen die mogelijkheden inhouden van gemeenschappelijke betekenissen, bijvoorbeeld binnen een industrieel-technisch, archeologisch, artistiek, wetenschappelijk, (cultuur)historisch of antropologisch referentiekader.

- **Immaterieel erfgoed** en immateriële aspecten van het cultureel erfgoed: beeldvorming via beschrijving of andere culturele bronnen die mogelijkheden inhouden van gemeenschappelijke betekenissen, bijvoorbeeld allerhande verhalen, geschiedenissen, sporen, verbanden en kleine en grote referentiekaders.

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 6: De leerlingen kunnen schoonheid ervaren.

Stam 10: De leerlingen engageren zich spontaan.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Selectie uit contexten 4 en 7

* PAV2 ET34 - De leerlingen respecteren het leefmilieu

Situering van de eindterm

[Functionele taalvaardigheid](#)

[Functionele rekenvaardigheid](#)

[Functionele informatieverwerking en –verwerking](#)

[Organisatiebekwaamheid](#)

Tijd- en ruimtebewustzijn

PAV2 ET27: De leerlingen kennen de grote lijnen van maatschappelijke structuren en mechanismen die hun leven beheersen of beïnvloeden.

PAV2 ET28: De leerlingen kunnen in hun eigen regio de belangrijkste maatschappelijke voorzieningen situeren.

PAV2 ET29: De leerlingen kunnen op grond van de actualiteit en de eigen ervaringen illustreren dat hun leven ingebed ligt tussen verleden en toekomst.

PAV2 ET30: De leerlingen kunnen onder begeleiding aspecten van het dagelijks leven van mensen in een andere tijd of op een andere plaats met hun eigen leven vergelijken.

PAV2 ET31: De leerlingen kunnen belangrijke wereldproblemen bondig omschrijven.

PAV2 ET32: De leerlingen kunnen zich situeren, oriënteren en verplaatsen door het gebruik van gepaste informatie.

PAV2 ET33: *De leerlingen respecteren het historisch-cultureel erfgoed.

PAV2 ET34: *De leerlingen respecteren het leefmilieu.

Voor de concretisering van deze eindterm verwijzen we naar de vakoverschrijdende eindtermen van de context 'omgeving en duurzame ontwikkeling'. Meer info hierover is te vinden in de brochure [VOET@2010](#)

Mogelijke aanknopingspunten met VOET-en

Stam 6: De leerlingen kunnen schoonheid ervaren.

Stam 10: De leerlingen engageren zich spontaan.

Stam 18: De leerlingen gedragen zich respectvol.

Stam 20: De leerlingen nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving.

Stam 27: De leerlingen dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander.

Selectie uit context 1 t.e.m. 7